

КОРРУПСИЯ – ПАДИДАИ МАНФӢ ВА МОНЕИ РУШДИ ҚОМЕАИ ШАҲРВАНДӢ

Дар ҷаҳони муосир дар қатори дигар зухуроти хавфнок, аз қабилӣ терроризм, экстремизм ва гардиши ғайриқонунии маводи муҳаддир, инчунин масъалаи дигари мубрам ва доғи рӯз ин фасод ё худ коррупсия мебошад. Коррупсия ва дигар амалҳои дорой хусусияти коррупсионӣ барои рушди иқтисодиёт ва некуахлоқии мардум, амалишавии ҳуқуқи озодиҳои инсон ва шаҳрванд, суботу оромии ҳар як кишвар монеа эҷод намуда, хавфи аз ҳама калон – нобоварии мардумро нисбат ба мақомоти давлатӣ ба бор меорад.

Башарият, аз ҷумла ниёғони тамаддунофарӣ мо дар осори гаронмояи хеш дар мавриди ришвахорӣ, ки аз ормонҳои касифӣ инсонист, мазаммат намудаанд. Аз ин бармеояд, ки ришвахурӣ ва ришваситонӣ ҳамчун зухуроти номатлуб дар қомеа таърихи қадима дошта, то ба имрӯз ба ҳеҷ давлати ҷаҳон муяссар нагардидааст, ки ин вабои чандинасаро пурра решақан намояд.

Коррупсия яке аз ҷинойтҳои вазнинтарини муқобили ҳокимияти давлатӣ ба ҳисоб рафта, обрӯву нуфузи давлатро дар сатҳи байналмилалӣ коҳиш дода, ҷиҳати ҷалби сармоягузори хориҷӣ монеаҳои ҷиддӣ эҷод менамояд. Яке аз хусусиятҳои ба ҷамъият хавфнокии коррупсия дар он аст, ки нисбат ба содиршавиаш дар мақомоти ҳифзи ҳуқуқ камтар ба қайд гирифта мешавад ва бештар мавридҳо ошкорнашуда боқӣ мемонад, зеро ҳам порадиҳанда ва ҳам порагиранда кӯшиш мекунанд, ки ин кирдор пинҳонӣ содир шавад, зеро тарафҳо оид ба ошкор гардидани кирдори пинҳониашон ҳавасманд намебошанд.

Коррупсия дар ҷаҳони муосир ба рушди иқтисодиёт ва некуахлоқии иҷтимоии қомеа монеа эҷод намуда, боиси поймолшавии ҳуқуқи озодиҳои инсон ва шаҳрванд, заиф гардидани фаъолияти мақомоти давлатӣ ва инчунин ба сохти конститутсионӣ таъсири манфӣ расонида, боварии шаҳрвандонро ба давлат коста мегардонад, умедҳои ҷавононро ба оянда коҳиш дода, табақаҳои ниёзманди аҳолиро аз расидан ба рӯзи нек маҳрум мекунад.

Коррупсия дар шароити муосир аз мушкилоти дохилӣ ба проблемаи байналмилалӣ мубаддал гардидааст. Ин зухуроти номатлуб дар таҳқиқи худ нишон дод, ки решаҳои амиқи таърихӣ дорад ва баробари ташаккулёбии давлатҳо ба вучуд омада, зухур намудааст. Набояд фаромӯш сохт, ки коррупсия дар баробари дигар хатарҳои

ҷаҳонӣ ба яке аз масъалаҳои глобалӣ таъдил ёфта, он ба раванди иқтисодию иҷтимоии ҷомеа ва мафкураи инсоният таъсири манфӣ мерасонад.

Ҳодисаҳои аз қабилӣ ришваситонӣ, тамаъҷӯӣ, қаллобӣ, азхудкунӣ, хешутаборбозӣ ва таъсиррасонӣ ба дигарон мисоли фасод мебошанд. Коррупсияро аксар вақт бемории вазнин меноманд, ки аз як ташкилот ба ташкилоти дигар ва аз як муассиса ба муассисаи дигар паҳн мешавад.

Солҳои охир таваҷҷуҳи ҷомеаҳои миллий ва байналмилалӣ ба масъалаи коррупсия меафзояд. Ҳоло коршиносон ва сиёсатмадорон ба ин натиҷа расидаанд, ки коррупсия ба гунае падидаи фарогир шудааст, ки на танҳо дар кишварҳои фақир ва дар ҳоли рушд, балки дар кишварҳои пешрафта низ ҳолатҳои зиёди коррупсионӣ ба мушоҳида мерасад.

Фасод ё худ коррупсия ба унвони вабои аср шинохта шуда, масоили муборизаю муқовимат бар зидди он ҳамеша аз ҷониби созмону ташкилотҳои байналмилалӣ, махсусан Созмони Милалӣ Муттаҳид ҳамчун яке аз вазифаҳои аввалиндараҷа эътироф гардидааст.

Коррупсияро вобаста ба ҳаҷми маблағҳои гумшуда ва ё бахше, ки дар он коррупсия рух додааст, метавон ба се категория - бузург, хурд ва сиёсӣ тақсим кард.

Коррупсияи бузург аз амалҳои иборат аст, ки дар сатҳи болоии ҳукумат андешида мешаванд, ки сиёсатҳо ва вазифаҳои асосии ҳукуматро ҳалалдор мекунанд ва ба роҳбарон имкон медиҳанд, ки аз ҳисоби манфиатҳои ҷамъиятӣ фоида ба даст оранд.

Коррупсияи хурд ба суйистифодаи ҳамарӯзаи ваколатҳои мансабдорони сатҳи паст ва миёна дар робита бо шаҳрвандони одӣ гуфта мешавад, ки аксар вақт кӯшиш мекунанд ба мол ё хидматҳо дар ҷойҳои, аз қабилӣ беморхонаҳо, мактабҳо, шуъбаҳои полис ва дигар ташкилотҳо дастрасӣ пайдо кунанд.

Коррупсияи сиёсӣ ин тақаллуби сиёсатҳо, институтҳо ва қоидаҳои муурофиавӣ, ки ҳангоми тақсими захираҳо ва маблағгузорӣ аз ҷониби шахсон тасмимгирандаи сиёсӣ анҷом дода мешавад, мавқеи худро барои нигоҳ доштани қудрат, мақом ва сарват истифода мебаранд.

Коррупсия ба ҷомеа бо роҳҳои гуногун таъсир мерасонад. Дар бадтарин ҳолатҳо, коррупсия ҳаёти одамонро барбод медиҳад, ки шомили озодӣ, саломатӣ ва сармоя мебошад. Зарарҳои

коррупсиониро метавон ба чаҳор гуруҳи асосӣ тақсим кард: сиёсӣ, иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва экологӣ.

Дар ҷанбаи сиёсӣ коррупсия монеаи асосӣ дар роҳи демократия ва волоияти қонун аст. Дар низоми демократӣ идораҳо ва муассисаҳо ҳангоми сӯиистиғода аз қудрат барои ба даст овардани имтиёз қонуниятҳои худро аз даст медиҳанд. Ин дар демократияи муқарраршуда хеле харобиовар аст, аммо дар демократияҳои рӯ ба инкишоф низ хеле бад аст. Ташаккули роҳбарияти сиёсӣ дар муҳити фасодкорӣ як вазифаи душвор ба ҳисоб меравад.

Коррупсия аз ҷиҳати иқтисодӣ сарвати миллиро нобуд мекунад. Сиёсатмадорони фасодзада захираҳои нодири давлатиро барои лоиҳаҳои сармоягузорӣ мекунанд, ки бештар ба ҷайби худашон мувофиқат кунанд, на ба манфиати ҷомеа. Коррупсия рушди сохторҳои одилонаи бозор ва рақобатро халалдор мекунад, ки дар навбати худ боиси мушкилоти сармоягузорӣ мегардад.

Фасод сохтори иҷтимоии ҷомеаро нобуд сохта, эътимоди мардумро ба низоми сиёсӣ, ниҳодҳо ва роҳбарияти ҷомеа аз байн мебарад.

Нобудшавии муҳити зист оқибати дигари системаҳои фасодкорист. Мавҷуд набудани қоидаҳои экологӣ ё иҷро накардани онҳо маънои онро дорад, ки сарватҳои гаронбаҳои табиӣ ғайримақсаднок истиғода мешаванд ва тамоми системаҳои экологӣ зери фишор қарор мегиранд. Ширкатҳо дар саросари ҷаҳон аз истихроҷи маъдан, то коркарди дарахт ба ивази нобудсозии бемаҳдуд ришва медиҳанд.

Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки амалҳои коррупсионӣ бештар дар байни кормандони давлатӣ ва шахсони мансабдор ба вуқӯъ мепайвандад. Онҳо аз ваколатҳои хизматӣ сӯиистиғода бурда амалҳои худро иҷро менамоянд. Амалҳои коррупсиониро метавон амалҳои «фасод», «ришва», «пораситонӣ», «сӯдхурӣ» ва «хушомадзанӣ» низ ном бурд.

Таҷриба нишон додааст, ки коррупсияро танҳо дар сурате назорат кардан мумкин аст, ки намояндагони ҳукумат, тижорат ва ҷомеаи шахрвандӣ барои таҳияи стандартҳо ва барномаҳои пешгирикунанда якҷоя кор кунанд. Мо медонем, ки коррупсияро якбора решакан кардан ғайриимкон аст. Баръакс, мубориза бо коррупсия раванди марҳилавӣ ва тадриҷист.

Барои расидан ба рушди устувори иқтисодӣ ва ба даст овардани эътимоди мардум ва афзоиши сармояи иҷтимоӣ роҳи дигаре ба ҷуз мубориза бо фасод вучуд надорад. Коррупсия эътимоди мардумро ба

хукумат коста карда, суботи сиёсӣ ва меъёрҳои фарҳангӣ, миллий ва иҷтимоиро ба ларза оварда, бо аз байн бурдани рақобати одилона дар бозори меҳнат ва тақсими босамари захираҳо ба рушди иқтисодӣ монеъ мешавад. Аз ин рӯ, боварии ҷамъиятӣ яке аз сарватҳои иҷтимоӣ мебошад, ки ваҳдати низомҳои ҷамъиятиро ба вучуд оварда, нигоҳ медорад ва арзишҳои демократиро таҳким мебахшад. Боварии ҷамъиятӣ ҳамчун яке аз рӯкҳои идоракунии ҳар як низоми сиёсӣ ва асоси қабули он вобастагии мутақобилаи ҷомеаро тақвият мебахшад. Коррупсия боиси бетартибҳои зиёди ҷомеаҳои башарӣ ва ҷангҳои пай дар пай, хушунат ва қиём алайҳи тамаддунҳои ҳоким, харобии созмонҳо ва парокандагии ҷомеаҳо мегардад. Ба ибораи дигар, коррупсия як мукофоти ғайриқонунӣ мебошад, ки барои ҷинояткор ҷиҳати вайрон кардани уҳдадорӣҳо таъйин карда мешавад.

Чунин ба назар мерасад, ки мо то ҳол ин роҳи нодурустро пеш гирифтаем, метавон бо шиор ва садои ғавғо бо фасод мубориза бурд. Дар баробари ин, мубориза бо коррупсия бояд дар реша ва пурзӯр намудани назорати агентҳои коррупсионӣ дар кишвар сурат гирифта, барои ошкор кардан ва аз байн бурдани он чораҳо андешида шаванд. Табиист, ки агар ислоҳоти сохтори мубориза бо коррупсия ба зимаи васоити ахбори омма (ВАО) гузошта шавад, тавассути пурзӯр кардани назорати нозирон мо метавонем фасодро ошкор кунем, вале азбаски масъала ба таври кулӣ ҳал нашудааст, ҳолатҳои коррупсионӣ зуд-зуд такрор мешаванд.

Маълум аст, ки то кунун бевосита бо фасод мубориза бурдаем, яъне пас аз тафтиши парванда шахси фасодкор муайян, боздошт ва ба зиндон ё қатл маҳкум шудааст, аммо решаи ин падидаи манфӣ тоза нашудааст.

Дарёфти манбаъ ва аз байн бурдани решаҳои коррупсия нисбат ба мубориза бар зидди он авлотар аст. Асли кор ин аст, ки мубориза алайҳи фасод бо садои шиор ва бархӯрди мустақим ғайриимкон ва бефоида аст. Аз ин рӯ, мо бояд донишу таҷрибаро барои аз байн бурдани решаҳои коррупсия афзун намуда, барои расидан ба ин ҳадаф ҷиҳати ислоҳоти сохторӣ чораҳои таъхирнопазир андешем.

Гузашта аз ин, муайян кардани агентҳои фасод дар ин самт як қадами муҳим арзёбӣ мешавад. Истифодаи таҷрибаи ҷаҳонӣ низ дар ин самт хеле муҳим аст. Дар ҷаҳон оид ба сабабҳои коррупсия тадқиқотҳои зиёд гузаронида шудаанд ва мо бояд бо масъалаи мубориза бо коррупсия ба таври махсус машғул шавем.

Бояд ин мубориза дар доираи сохтор ва ҳамоҳангӣ амалӣ карда шавад. Маҳз ҳамин мубориза аз қисматҳо ва нуқтаҳои ҳассос оғоз гардад ва ҳадаф хушк кардани реша бошад, на буридани барг, ки дар акси ҳол баргҳои нав пайдо мешаванд. Маънии реша ин ҳама омилҳое аст, ки имкони даст задан ба фасодро фароҳам меорад.

Муқовимат ба коррупсия кори дастаҷамъона буда, дар он мақомоти давлатӣ дар ҳамбастагӣ бо ҷомеаи шаҳрвандӣ ва бо иштироки ҳар як фарди ҷомеа метавонад натиҷаҳои дилхоҳро ба даст оварад ва болоравии коррупсияро коҳиш диҳад.

Начмиддин Солиҳов, номзоди илми филология, дотсент, мудирӣ кафедраи филологияи Шарқи Наздик.

